

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ ЖАРҚЫН ЖҰЛДЫЗЫ-МАҒЖАН БЕКЕНҰЛЫ ЖҰМАБАЕВ

Абдигаппарова Асем Музаффар қызы
Шыршық мемлекеттік педагогика университеті,
Қазақ тілі және әдебиеті бағытының 1-курс студенті.

Ғылыми жетекшісі: **Жандос Абдазимович Байзаков**

Аннотация: Қоғам қайраткері, қазақтың ақын жазушысы, ағартушы, халқына көмек қолын созған, кемеңгер ақын, аса талант иесі, көрнекті тұлға Мағжан Жұмабаевтің өмірі, туылып өскен ортасы, оқып, білім алған оқу орындары, жанұясы сонымен қатар, қызыл үкіметтің қырғынына ерте ілініп, неше түрлі жала жабылып жатсада, қазақ халқы үшін, халық болашағы үшін жасаған ереулі еңбегі, шығармашылығы жайында, шығармаларының негізгі мақсаты мен тақырыбы жайында сөз өрбиді.

Кілтті сөздер: әлеуметтік, қызыл үкімет, жалған жала, абақты, жарқын жұлдыз, ауыр тағдыр, қадірлі, педагог, халық жауы.

MMAGZHA BEKENULY JUMABAEV THE BRIGHT STAR OF KAZAKH LITERATURE

Annotation: Kazakh hero, Kazakh poet and writer, educator, a warrior who helped his people, a very talented person, Magzhan Zhumabaev's family, the environment where he was born and raised, the school where he studied, as well as being involved in the massacre of the Red government early on, he is a Kazakh, no matter how many kinds of slander The people of the future of the nation will feel about their creativity, the purpose and meaning of their creations.

Keywords: social interest, slander, prisoner, bright star, hard fate, respectable, teacher, enemy of the people.

Арыстанмын, айбатыма кім шыдар?

Жолбарыспын, маған қарсы кім тұрар?

Көкте – бұлт, жерде – желмін гүлеген,

Жер еркесі – желдің жөнін кім сұрар?

(Мағжан Жұмабаев)

Кіріспе бөлім: Қазақ халқының орны толмас қайраткері ретінде халық жадында қалған жазушы Мағжан Жұмабаев. Өз өмірін халқына арнаған, сыртта болып жатқан жағдайларға жай ғана көз қарас пен қарамай, бірге күрескен тұлға. Ол өзінің шығармаларында ащы ақиқатты, заман шындығын, бар болмысымен жазған. Ел үшін, жер үшін, ұлт үшін өз басын тауға да тасқа да соққан қазақтың біртуар азаматы, сол үшінде мәңгі жадымызда.

Негізгі бөлім: Мағжан Жұмабаев 1893 жыл Солтүстік Қазақстан облысы Сасықкөл ауылында дүниеге келген. Тегі Арғын, Ағытай руынан шыққан. Атасы Жұмабай қажы. Әкесі Бекен шыншыл кісі болып, тек саудамен айналысқан, өзіне тоқ дәулетті адам болған. Әкесі Мағжанның білім алуына онша мән бермейді. Оның білім алуына қарсылық жасап, жан-жақты дамуына тосқындық жасайды. Әкесі оны ауыл молдасы етуге талпындырады. Анасы Гүлсім ақылды, зерек әйел болған.

Әкесі Мағжанды ауыл мұғаліміне беріп, ерте хат танытады. Әдебиет әлеміне 20 жасқа толар-толмас кіріп келген Мағжан, бүкіл саналы өмірін, барша-білімін поэзия нәрімен суарып, әдебиетіміз тарихында өшпес із қалдырған. Оның “Қойлыбайдың қобызы”, ”Қорқыт” ата дастандары, романтикалық түрдегі поэмалардың ең танымалысы, ең биік шыңы деп айтуға болады.

Ақынның “Батыр Баян” дастанында 20 ғасырда болған Жоңғар шапқыншылығы жайындағы қазақ халқының басына түскен ауыртпашылық, зорлық-зомбылық, ауыр да аянышты жағдайын барынша анық-айқын етіп шебер түрде суреттейді.

1905 жыл Қызылжардағы медресеге түседі. 1910 жыл жақсы үлгеріммен тәмәмдәйді. Мағжан жеті жасында “Қисас-ул әнбия” кітабын толық оқып, бүкіл пайғамбарлар өмірін біліп алған көрінеді. Уфадағы Ғалия медресінде білім алуды жалғастырады. Мағжан 1913-1917 жылдарда Омбы мұғалімдер дайындайтын семинариясын да оқып, 1923-1926 жылдарында Мәскеудің әдеби-көркем институтында сабақ алып, білімін одан әрі жетілдіреді.

Мағжан Жұмабаев әдебиет әлеміне 1911 жылы кіріп келгенімен, оның алғашқы тұнық ойы 1912 жыл Қазан қаласында “Шолпан” деген атпен шығады. Бұл шығармасы ақынды ел-жұртқа кеңінен таныта түседі. Мағжан айналасында қазақ жастары жиналып, күн өткен сайын абыройы биіктеп, кең өріс алады. Сол жылдар ішінде Омбы қаласында шыққан “Бірлік” атты қолжазба журналды өзі ұйымдастырып, оның редакторы болып жұмыс істей бастайды. Өлеңдері “Айқап” журналында және “Қазақ” газетінде шыға бастайды. Жыр құмар оқырмандар тарапынан үлкен сүйіспеншілікпен махаббатқа бөлене бастайды.

Мағжан Жұмабаев 1917 жыл болған ақпан төңкерісін өте үлкен қуанышпен сүйсіне қарсы алады. Осы бір уақытта “Алаш” құрылып, оның Құрылтайына шақырылады. Оған жер-жерлерден делегаттар сайланады. Сол жылы ақын Ақмола облыстық халық ағарту бөлімі мүшелігіне тағайындалады да, “Алаш” партиясының Құрылтайында депутаттыққа кандидат болып тағайындалады. Соған орай қазақ мектептері үшін жасау комиссиясы болып та тағайындалады. Өкімет басқаруы большевиктер қолына түскен соң, Алаш партиясы тарқатылып жіберіледі. Бірақтан 1919 жылы 4 сәуірде Бүкілодақ Алаштан кешірім сұрайды. Дәл сол уақытта Мағжан Жұмабаев “Бостандық туы” газетінде редактор болып істеп жатқан болады.

Мағжан жаңа өмірге, жарқын келешекке үлкен сеніммен назар аударып, қоғамдық-саяси істерге белсене кірісе кетеді. Тек қана өлең-жырлармен ғана шектелмей, өмірдің түрлі қамтитын ойлы, ділгір мәселелерді көтеріп мақалалар да жазып, өз талантын жан-жақтама таныта бастайды. Көбінесе, оқу-ағарту жұмыстарына айрықша көңіл бөліп, тәлім-тәрбиеге аса зор мән береді.

Орынборда 1922 жылы өзінің “Педагогика” құралын жариялайды. Бұл еңбегі қазақ тарихында педагогика саласында жазылған ең алғашқы оқулық ретінде де үлкен орынға ие. Екінші рет 1922 жылы Қазан қаласында “Өлеңдер” жинағы жарық көреді. Мағжан Жұмабаев 1920-1927 жылдар да, жемісті еңбек етіп, оқырмандар тарапынан құрметтеле – қастерлене отырады. Ол 1923-1926 жылдар ішінде “Бастауыш мектепте ана тілін оқыту”, “Педагогика”, “Бала тәрбиелеу жолдары”, “Сауатты бол” сияқты тәлім-тәрбиелік мән-маңызға ие оқулықтарды Ташкент қаласында бастырады.

Мағжан Жұмабаев Мәскеуде болған жылдарда аудармашылық жұмысымен де кеңінен шұғылданады. Ол М.Ю.Лермонтов, М.Сибиряк, М.Горький, В.Иванов сияқты орыс жазушыларының шығармаларын қазақ тіліне аударып, бір қатар жұмыстарды жасайды. Ақын 1927 жылы еліне қайта оралып, Қызылжардағы қазақ педпгогикалық техникумында, партия одақ мектебінде сабақ өтіп, тәлім-тәрбиемен тереңінен шұғылданады. Сол жылдар да тағы да оны “халық жауы”, “кеңес елінің қас дұшпаны” деп айып тағу мен қатар “Алқа атты жасырын ұйым құрды” – деп қос жала жабады. Мәскеу қаласындағы Бутырка түрмеханасына қамайды. 10 жылға қамалып, Карелияға айдалады. Бірақ бала кезден өте қайсар, өр мінезді, аса қажырлы Мағжан, бірде-бірін мойындамайды. Шындықтың жеңіп шығуына сеніммен қарайды. Айдауда алты жыл болғаны үшін ол, 1935 жылы жұбайы Зылихаға хат жазып беріп, оны М.Горькийге алып барып беруін өтінеді.

1936 жылы уақытынан алдын босалытуына мүмкіндік беріледі. Еліне келіп Қызылжарда № 7 орта мектепте “Орыс тілі және әдебиеті” бағыты бойынша сабақ беруді бастайды. Сәкен Сейфуллин шақыруымен 1937 жылы 18 наурызда Алматыға барады. Амал қанша, соңына түскен дұшпандары ізінен қалмай жүріп, сол жылдың 30 желтоқсанында қайта қолға алып, абақтыға қамайды. Солай, Мағжан Бекен ұлы Жұмабаев қоғамдағы үстемдіктің, әділетсіздігі арқасында 1938 жылы 19 наурызда “жапон шпионы”, “ халық жауы” деген жала-жабдықпен атылады.

Қорытынды: Мағжан Жұмабаев 45 жыл ғана өмір сүрген болса да бізге қалдырған мұрасы мақтаныш етіп айтарлықтай. Ол қазақ елі, жалпы түркі тектес халықтар үшін өзін пида еткен тұлға. Ақынмен қоса оның шығармалары да қараланады. Содан соң жарты ғасырдан кейін, яғни 50 жылдан соң қайта ақталып, елі, жері, ұрпақтарымен қайта қауышады. Мағжанның өзі өлсе де, сөзі мен ісі, нәрлі поэзиясы ешуақытта өлмейді.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ: (REFERENCES)

1. «Қазақстан тарихы этникалық зерттеулер» Алматы қаласы 2008 жыл.
2. «Қазақ әдебиеті.Энциклопедиялық анықтамалық». Алматы қаласы 2010 жыл
3. Жұмабаев М. Жан сөзі: Өлеңдер мен дастандар.- Алматы: Раритет, 2005.
4. Жұмабаев М. Көп томдық шығармалар жинағы.- Алматы: Жазушы, 2002.